

LIBRI PRIMI
RHETORICÆ,

CAPUT I.

I.

RHETORICA est ars bene dicendi.

(Definitum est *Rhetorica*, sic dicta ab inusitato verbo Græco *ῥέω*, id est, *dico*, quod facit in futuro *ῥήσω*, in præterit. Act. *ῥήσω*, in passiv. *ῥήσεται*, in aorist. *ῥήσεν* & *ῥήσεν*, quæ tempora usitata; unde *ῥήσας*, quod dictionem, elocutionem, sermonem sive orationem significat: & *ῥήτωρ* ac *ῥήτωρ* *doctior*, id est, qui dicit, sive qui apte, concinne & eleganter loquitur, & *ῥητορικὴ* subintellige *τέχνη*, ars & vis oratoria, sive **ARTIFICIOSA ELOQUENTIA**, interprete *Cicer.* (libro primo de Inventione *Rhetor.*) & oratoria facultas. *Item* verbum *ῥητορεύω*, quod significat declamo, peroro, Rhetoricam exerceo, Rhetorum more dico; *ῥητορικὸς* facturus orator, *ῥητορικῶς* oratorio more. Alii deducunt à *ῥέω* fluo, quod scilicet *ἠνυατὰ* sint quasi *ῥεύματα τῆς γῆς*, & quod oratoris sermo fluminis instar ex ejus ore fluat. Sed allusiva hæc est notatio, non vera, imprimis in Scholis Grammaticorum. Si enim *ῥητορικὴ* a *ῥέω* fluo oriretur, dicendum foret non *ῥητορικὴ*, sed *ῥευτορικὴ*. Hoc enim verbum in futuro habet *ῥεύσω*, in præterito *ῥέψω*. Accipitur autem *Rhetorica*, *Eloquentia*, & *Oratoria*, itemque *Rhetor*, *Orator* & *Declamator* quandoque promiscue: propria tamen loquendo obiecto & effectis differunt. *Orator* enim est, qui in judiciis & concionibus causas agit: *Rhetor* vero est, qui bene dicendi

cendi præcepta tradit. *Declamator* est, qui aut docendi alios aut seipsum exercendi gratia fictam causam agit, ut in veris postea causis possit orare. Sic *Eloquentia* est facultas sapienter & ornate dicendi. *Rhetorica* vero est ars, quæ docet viam ac rationem recte & ornate dicendi: *Quam Differentiam ponit Philippus l. I. Rhetor. sub init.* Breviter: *Rhetorica* præcepta bene dicendi continet: *Eloquentia & Oratoria* hæc ipsa ad usum & praxin transfert ac legitime accomodat. Atque sic Eloquentiæ comparandæ veluti Instrumentum inservit Rhetorica. *Hæc de Definito.* Definitio constat genere & differentia specifica. *Genus est ars.* Quod sit ars Rhetorica, patet, quia definitio artis tum a Luciano & Quintiliano, tum a Ramo tradita eidem competit. Est enim *Ordo certarum propositionum exercitatione cognitarum ad finem utilem in vita*; vel est *Methodica comprehensio præceptorum catholicorum, verorum, homogeneorum.* Vide Quintil. *lib. 2. cap. 17.* ubi artem esse aliquot rationibus probat, & argumenta contraria refutat. Deinde vero & ars est, juxta Definitionem Artis Aristotelicam, quæ est lib. 6. *Ethic. Nicom. cap. 5.* Est namque habitus cum recta ratione effectivus. Memineris autem, effectivum duplicem esse, Corporalem & Intellectualem. Illa est artium illiberalium, quæ primario efficere dicuntur; hæc est artium liberalium, quæ ἀναλόγως efficere dicuntur, dum instrumenta præbent, quorum adminiculo opera intellectualia efficiuntur. Etsi igitur Rhetorica non sit ars, voce effectivum priori modo accepta: est tamen posteriori, prout scilicet instrumenta bene dicendi subministrat. *Confer. Instit. nost. Dialect. Nec obstat 1.* quod Rhetorica usu comparatur. Est enim *Elench. opposit.* Quia vitiose inde concluditur, non arte comparari: cum & arte vel maxime, itemque usu & natura perficiatur. *Nec 2. obstat,* quod veteres Rhetoricam referunt inter artes σοφιστικὰς sive conjecturales. *Non enim hoc fit ratione materiæ sive præceptorum,* quæ perpetuo vera & certa sunt, sed propter eventum, qui in usu incertus & anceps est, idque partim propter finitionem & adeptionem incertam, partim ob artificum imperitiam. *Distinguendum*

LIB
 pendam igitur
 præceptis certis
 legitime deservit
 civilem, cujus
 hominum opinio
 nis, non quidem
 quatenus pro cog
 se habere non pot
 rica, neque Diale
 terus scientia per
 quam incerta acc
 vocamus, ut inq
 Rhetor. Cyprian.
 consistit in bene
 quidem in finem
 quam ad ultimam
 tionem tradunt:
 loc. Rhetorica et
 finem: Finem
 tem ejus deservit
 & a fine & ab
 cendi: a fine, e
 scientiam bene
 inter artem de
 terica operant
 tis finem esse ra
 furum & præce
 ut inter finem
 enim in ipsa
 num, qui est pe
 tis Rhetorica et
 tis & personarum
 Oratorum, ut
 ratione disting
 BENE hic
 rite, Cur. 2.
 lectissimis elicit
 tem rō bene tra

guendum igitur inter Rhetoricam proprie sic dictam, quæ præceptis certis & immutabilibus constat, si proprie & legitime describitur: & inter Rhetoricam forensis sive civilem, cujus praxis & usus inconstans est, eo quod ab hominum opinione pendet. Potest etiam appellari *Scientia*, non quidem ratione subtili, accurata & Philosophica, quatenus pro cognitione rei tantum necessaria, quæ aliter se habere non potest, accipitur. Sic enim neque Rhetorica, neque Dialectica, est scientia: sed *largo modo*, quatenus scientia pro quacunque cognitione rei tam certæ, quam incerta accipitur. Quo pacto omnes artes scientias vocamus, ut inquit *Frideric. Cerutus annotat. in c. 1. lib. 1. Rhetor. Cyprian. Soarii. Forma sive differentia specificæ* consistit in *bene dicendo*, quæ desumpta est *a fine*: hunc siquidem in finem omnia & singula Rhetoricæ præcepta tanquam ad ultimum scopum diriguntur, ut bene dicendi rationem eradant: & Rhetoris, ut bene dicat. *Soarius alleg. loc.* Rhetoricæ officium esse, ait, dicere apposite ad persuasionem: *Finem*, persuadere dictione. Ideoque definitionem ejus desumptam esse, ait *Cerut. ibid.* & ab officio, & a fine & ab utroque: *Ab officio*, esse artem bene dicendi: *a fine*, esse facultatem persuadendi: *ab utroque*, esse scientiam bene dicendo persuadendi. Alii distinguunt hic inter artem *docentem* & *operantem*, dicentes: Finem Rhetoricæ operantis esse persuasionem: Rhetoricæ vero docentis finem esse rationem bene dicendi, sive cognitionem causarum & præceptorum ipsius persuasionis. Alii distinguunt inter finem artis *Internum*, qui est *ratio bene dicere*. Hic enim in ipsis quasi artis visceribus continetur: & *Externum*, qui est persuasio: hæc enim non vi & facultate artis Rhetoricæ continetur, sed potissimum in persona dicentis & perorantis. Quo nomine alii inter Rhetoricam & Oratoriam, inter Rhetorem & Oratorem, hoc loco eadem ratione distinguunt. Verum hæc altioris sunt indaginis. **BENE** hic idem significat, quod *ornate, scienter & perite*, *Cicer. 2. de Orat.* optimis scilicet sententiis verbisque lectissimis dicere, ut explicat *Soar. alleg. loc.* Additur autem *ratio bene* non ad generalem artis *inveniam* expriment-

dam, sed specialem & definitam, quæ ut aliis artibus & scientiis, ita & Rhetoricæ propria est, & in ornatu consistit, plane sicut in definit. *Dialecticæ* tò bene acute, ordine, perspicue, & *Grammaticæ*, pure, congrue & emendate speciatim significat. Quod BENE alteri alicui arti neutiquam competit.)

1 2. Partes Rhetoricæ duæ sunt: ELOCVTIO
& ACTIO.

(Distributio hæc est legitima, tum, quia partes ejus reciprocantur cum toto, tum quia tot & non plures in naturali & propria Rhetoricæ materia insunt, omnemque bene dicendi rationem complectuntur. *Aristoteles lib. 3. Rhet. cap. 1. Cicero lib. 1. de invent. Fabius lib. 3. c. 1. Philippus lib. 1. Rhetor. & alii* quinque partes Rhetoricæ constituunt. 1. *Inventionem*. 2. *Dispositionem*. 3. *Elocutionem*. 4. *Memoriam*. 5. *Pronunciationem*. At male. *Inventio* enim & *Dispositio* sunt *Dialecticæ* propriæ, & in eadem homogeneæ. In Rhetorica igitur erunt heterogeneæ; ideoque non permiscendæ, nec in Rhetorica addendæ. *Memoria* partim naturalis est, partim *Logicæ* lumine perficitur. Unde recte *Fabius lib. 2. c. 2.* si quid artis memoria habeat, totum id dispositionis & ordinis esse asserit, cum sapientes tribus maxime memoriam juvari dicant, intelligentia scilicet, brevitate & ordinis dispositione. Nec itaque memoria particularem Rhetoricæ partem constituit. Aut responderi sic potest. Memoria duplex: Naturalis & Artificialis. Si naturalis hic intelligenda, pars artis tanquam habitus acquisiti illa esse non potest. Si artificialis, distinctus oritur habitus Mnemonicus sive ars Mnemonica aut Memoria, non Rhetor. solum, sed omnibus facultatibus velut instrumentum inserviens. *Nec obstat* ratio, quod sine his partibus Orator officio suo fungi legitime non possit. *Est enim Elench. Cause.* Aliud namque est esse necessarium, aliud esse rei proprium. Etiam Orator non potest esse sine usu *Grammaticæ*: Anne E. Grammatica Rhetoricæ propria? Non potest bene dicere sine *Etymologia* & *Syntaxi*: Anne E. & *Etymologia* & *Syntaxis* Rhetoricæ partes?

partes? Absolutis autem & fitor quando in tor, sed qua non qua Musi quando obligat Medicus. Nec aventionem & Dispositio enim Elocutio res fuerint, sed Responderunt illiorem, adeoque utem, quæ bene mera elocutione

1. ELOCVTIO
(Definitio sumis enim vocabularian attribuit, & ab actione (alio autem elocutio exornanda tota propria significava voce, designat legere latius si ce enunciata sit fit, sed scriptam riam, & figuram viva voce enunci sub iuris, in de ratione res e
1. Sermonem tiones. Cum spicuis non Rhetoricæ solimen Dn. Phil

partes? *Absentum.* 2. Artes conjungendæ sunt usu: præceptis autem & finibus accuratissime distinguendæ. 3. Rhetor quando invenit & disponit, hoc non facit qua Rhetor, sed qua Logicus. Plane sicut Musicus, cum orat, non qua Musicus, sed qua Orator est, orat, & pastor quando obligat vulnus, non est pastor, sed facit id ut est Medicus. *Nec obstat* & hoc, quod plerique Rhetores inventionem & Dispositionem Rhetoricæ partes constituunt. *Est enim Elench. Testim.* Cum non videndum, quid veteres fecerint, sed num recte & ex lege methodi fecerint. 2. Respexerunt illi potissimum Oratoriam sive Rhetoricam forensis, adeoque Rhetoricæ usum, non vero Rhetoricam artem, quæ bene dicendi præcepta tradit, & in nuda & mera elocutione & actione absolvitur.)

CAPUT II.

I. ELOCVTIO est Orationis exornatio.

(Definitio sumpta est a *forma* & *subjecto*. Exornationis enim vocabulum propriam Elocutioni naturam & essentialiam attribuit, & præterea eam tum ab aliis rebus, tum ab actione (*altera Rhetoricæ parte*) distinguit. Subjectum autem elocutionis est *Oratio*, quia in eadem, ratione vocum, exornanda tota occupatur. Ubi nil *obstat*, quod elocutionis propria significatio orationis pronuntiationem, quæ fit viva voce, designet. Designat quidem: verum hic per *ἔλεγχου* latius sumitur, ut non tantum Orationem viva voce enunciata seu enunciandam, quæ tropis & figuris referta sit, sed scriptam etiam Orationem troporum luminibus variatam, & figurarum schematibus exornatam, licet nunquam viva voce enunciatur, complectatur. *Philippus 2. Rhetor. sub init.* ita definit: *Electutio est, quæ dilucida & perspicua oratione res exponit.* Partes vero Elocutionis tres facit. 1. Sermonem Grammaticum. 2. Figuras. 3. Amplificationes. Cum tamen diluciditas sermonis & Orationis perspicuitas non sit Rhetoricæ, sed solius Grammaticæ, sicut Rhetoricæ solius sermonis exornatio. Ad salvandum tamen Dn. Philippum dici potest, eum non nude de Rhetorica,